

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Всесвітня історія
8 клас

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року №
698)

2022 р

Пояснювальна записка

Навчання історії спрямоване на реалізацію загальної мети базової середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації особистостей учениць/учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник закладу загальної середньої освіти – це патріотка/патріот України, яка/який знає її історію; носійка/носій української мови, культури, яка/який поважає культуру інших народів, вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатна/здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Процес консолідації української нації, що відбувається впродовж тривалої російсько-української війни й особливо після широкомасштабного російського військового вторгнення, яскраво підкреслює важливість шкільної історичної освіти.

Мета шкільної історичної освіти

Метою шкільної історичної освіти є:

- а) формування вільної особистості, яка визнає національні та загальнолюдські цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у своїй поведінці;
- б) виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття приналежності до власної держави та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві;
- в) прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Ця мета має конкретизуватися в **комплексі завдань**, з яких пріоритетними є:

- поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвиток мисленнєвих здібностей та умінь, необхідних для розуміння сучасних викликів;
- набуття системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні та світі з позицій: цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності й соборності українського народу, значення європейських культурних і правових традицій для суспільних процесів в Україні, зміцнення національних інтересів і суверенітету, цілісності та непорушності кордонів української держави в контексті світового історичного процесу;
- розвиток історичного, критичного та творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу, проблеми, що стоять перед країною та світом;
- усвідомлення національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності власної держави в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів;

- долучення до духовних і культурних надбань і цінностей, історико-культурних традицій українського й інших народів;
- сприяння формуванню політичної та правової культури, громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України в гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями.

Реалізація мети шкільної історичної освіти здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості:

а) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їхні давніші та сучасні інтерпретації;

б) оволодіння способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сучасного і прогнозування майбутнього;

в) усвідомлення демократичних цінностей та їх дотримання на практиці.

Обов'язкові результати шкільної історичної освіти передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства (**хронологічна компетентність**);

- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища (**просторова компетентність**);

- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання (**інформаційна компетентність**);

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їхні інтерпретації (**логічна компетентність**);

- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації (**аксіологічна компетентність**).

Зміст історичного матеріалу базується на таких пріоритетах: науковість, національна спрямованість, хронологічна послідовність, логічність, людський вимір історії, постановка проблемних навчальних завдань, полікультурність; органічне й оптимальне дотримання пропорцій між суспільно-політичною, соціально-економічною, культурною та духовною складовими історичного процесу, загальнонаціональною історією, регіоналістикою й історичним краєзнавством; виокремлення історії повсякдення, мікроісторії та особливостей трансформації рівня життя населення відповідно до подій, що відбувалися в Україні та світі.

Змістові наголоси навчальних програм

Політичні, економічні, соціальні й культурні виклики, що виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України зумовили необхідність змін у чинних навчальних програмах з історії для закладів загальної середньої освіти, щоби не лише доповнити наявний матеріал останніми подіями, але й урахувати нові історіографічні напрацювання та увиразнити наскрізні сюжетні лінії з минулого, що дають змогу пояснити сучасні події. А саме:

- відображено історію Русі-України, Галицько-Волинського князівства, королівства

Руського, українських земель у середині XIV – початку XVI ст. відповідно до здобутків сучасної зарубіжної та української історіографії;

- переформатовано концептуально зміст ранньомодерної історії України, виходячи з кінцевої необхідності зв'язати між собою досвіди перебування українських земель в складі Речі Посполитої та Війська Запорозького/Гетьманщини, як генетично споріднених в розрізі державних інституцій, політичної культури, економіки, культури й повсякденного життя;
- впроваджено поняття-концепт «Козацька революція середини XVII ст.», який якнайкраще відповідає сутності цього явища і протягом останнього десятиліття дедалі впевненіше набуває визнання в українській та світовій історіографії;
- осучаснено зміст історії України «довгого» XIX ст., де зацентровано на процесах українського націєтворення і націєствердження; - звернуто основну увагу на історію України XX ст.;
- внесено до програми погляд на СРСР як на державу імперського типу, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом;
- при висвітленні Української революції перенесено наголос на події 1917– 1918 рр., адже революція досягла мети, коли постала Українська Народна Республіка;
- наголошено на державотворчій спадкоємності сучасної України від Української Народної Республіки;
- сконцентровано увагу на понятті «українська політична нація», зокрема, на формуванні її контурів і консолідацію впродовж XX ст.;
- ширше представлено практику використання в СРСР масового штучного голоду як політичного знаряддя;
- розширено просторові контексти української історії, з української перспективи осмислено сюжети світової історії (як-от: внесено сюжет про національне державотворення в Білорусі, країнах Балтії та Закавказзя);
- передбачено окремим навчальним блоком розгляд сучасної російськоукраїнської війни, зокрема, її історичного коріння; - запроваджено нові поняття та терміни, актуальні для розуміння сучасності (наприклад, «доктрина “русского міра”», «рашизм» тощо);
- звернуто увагу на необхідність ширшого використання пізнавальних і виховних можливостей історичної біографістики;
- зорієнтовано школярів на вивчення не лише інструментів насильства, якого в XX ст. зазнавали українці, а й опору йому тощо.

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала Російська Федерація, спрямована насамперед проти української державності та має виразні риси геноциду українського народу. Складовою цього геноциду є намагання путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки українські міста і села, але й українську історичну пам'ять та національну самосвідомість.

У підготовці до цієї варварської війни путінський режим особливу роль приділяв фальсифікації історії та пропаганді «русского міра», формуючи у росіян імперську свідомість та шовіністичні настрої. Тому, в умовах протистояння агресивній антиукраїнській пропаганді, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в української учнівської молоді

патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеології. При цьому українська історична освіта має не «віддзеркалювати» ідеологічні атаки з боку путінського режиму, а послідовно продовжувати формування в учнівства української історичної пам'яті, патріотизму та розуміння єдності України та українського народу з Європою та європейськими демократичними цінностями.

Із цього огляду Програма допускає, пропонує змінювати поняття «радянський» на «совєтський» у контекстах, що вказують на:

1) неприйнятності для України і нав'язані керівним центром СРСР/СССР політичні, економічні, соціальні та культурні практики (напр., світогляд «совєтської людини», «совєтизація», «концепція “совєтського народу”»);

2) негативізацію, спотворення більшовиками (комуністами) понять «Ради», «радитися», «народовладдя». У Програмі в більшості випадків зразки таких заміन запропоновано під час першого вживання понять. Надалі вони зазвичай не повторюються, щоб не переобтяжувати змістову та компетентнісну складові таблиць.

Структура програми та організація навчання учнівства

Програма складається з Пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів і змісту навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння й уміння, які відповідають знаннєвому, смисловому й діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент (зважаючи на особливості історичного матеріалу) окремо за розділами не описується, позаяк відображений у компонентах ключових компетентностей і актуалізується через знання, розуміння й уміння наскрізно в межах усіх розділів.

Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, не розділених на окремі заняття. Вчительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учениць/учнів, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу вчительки/вчителя до навчання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках – рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення вчительством інших джерел та пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин вчительство може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тематика практичних і творчих робіт укладена таким чином, аби диференціювати завдання в класі за рівнем складності. Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в 7–11 класах. Рекомендовану послідовність роботи над проблематикою історії України та всесвітньої історії за розділами наведено в таблиці наприкінці Пояснювальної записки.

Організацію навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів за цією програмою вчителька/вчитель відображає у власному календарно-тематичному плані

або в робочій програмі, що її затверджує керівник навчального закладу. Робочу програму вчителька/учитель укладає тоді, коли хоче вибудувати в межах навчальної програми свій алгоритм роботи з учнівством, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо.

Практичні роботи є обов'язковими для кожного розділу програми. Вони можуть відбуватися в різних формах: як на окремій ланці уроку (для вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), так і протягом усього уроку (лабораторно-практичне заняття). Така робота може виконуватися за вибором як учительства, так і учнівства, як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на занятті. Організація лабораторно-практичних занять передбачає певну динаміку, яка полягає у збільшенні в кожному наступному класі лабораторної (обсяг, складність, характер і види джерел) і практичної (урізноманітнення способів діяльності) складової, ступеня самостійності учнівства (від виконання роботи за допомогою вчительки/вчителя за докладною інструкцією до самостійного виконання за загальним завданням). За основними видами діяльності практичні роботи поступово змінюють свій характер від описових і частковоаналітичних до переважно аналітичних.

У визначенні результатів навчально-пізнавальної діяльності програма робить наголос на діяльнісному компоненті. На думку укладачок/уладачів, ефективність навчання залежить передусім від залучення учнівства до різноманітних видів діяльності, що дає змогу йому успішніше оволодівати суспільним досвідом і, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості, її спрямованість на творчу діяльність. Тому, зокрема в 10–11 класах, до кожного розділу подано теми, які можуть бути розкриті під час виконання навчальних проєктів, написання есе, а також – у багатьох випадках – пропозиції щодо можливості використання міжпредметних зв'язків. Учителька/учитель на свій розсуд може обирати (змінювати/корегувати/доповнювати) теми, а також досліджувати їх у різний спосіб, залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярства, класу й індивідуального підходу вчительства до навчання. Рекомендовані проєкти спрямовані на розвиток творчо-пошукових умінь і навичок. Головним критерієм успішності роботи вчительки/вчителя за цією програмою є не так змістова повнота, як уміння налагодити творчу роботу учнівства з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей.

**Таблиця для синхронізації курсів історії України
та всесвітньої історії в 8 класах**

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
	Всесвітня історія	Повторення. Вступ.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин.

8 клас	Всесвітня історія	Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі.
	Всесвітня історія	Розділ 3. Держави Західної Європи в XVI–XVII ст.
	Історія України	Розділ 1. Українські землі у XVI – першій половині XVII ст.
	Історія України	Розділ 2. Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).
	Історія України	Розділ 3. Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.
	Всесвітня історія	Розділ 4. Османська імперія. Країни Східної Європи в XVI – першій половині XVIII ст.
	Історія України	Розділ 4. Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – кінця XVIII ст.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Епоха Просвітництва.
	Історія України	Розділ 5. Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.
	Всесвітня історія	Розділ 6. Східний світ у XVI–XVIII ст. (оглядово).
	Історія України	Узагальнення до курсу. Історія України в контексті Раннього Нового часу.

Всесвітня історія

(35 годин)

8 клас

Структура курсу.

Повторення. Вступ.

Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин.

Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі.

Розділ 3. Держави Західної Європи в XVI–XVII ст.

Розділ 4. Османська імперія. Країни Східної Європи в XVI – першій половині XVIII ст.

Розділ 5. Епоха Просвітництва.

Розділ 6. Східний світ у XVI–XVIII ст. (оглядово).

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – <i>хронологічні межі</i> Нового часу та Раннього Нового часу. Розуміти: – <i>Новий час</i> (Модерну добу) як період історії сучасного європейського суспільства; – <i>Ранній Новий час</i> в Україні як Козацьку добу, початок якої припадає на виникнення нового, елітарного стану – козацтва (кінець XV – початок XVI ст.), а завершення – на остаточну втрату ним політичної влади (друга половина XVIII ст.); – <i>судження</i>, як думку, що її потрібно обґрунтувати (підтвердити істинність фактами); – <i>як користуватися</i> підручниками з історії України та всесвітньої історії в класі й удома. Уміти: – <i>визначити</i> характерні ознаки Середньовіччя; – <i>перелічити</i> основні здобутки населення України Княжої доби; – <i>назвати</i> хронологічні межі та періоди Модерної доби; – <i>виділити</i> характерні ознаки Раннього Нового часу (Ранньомодерної доби); – <i>укласти</i> синхронізовану хронологічну таблицю «Європа в Ранньомодерну добу».	Повторення. Середні віки в історії Європи та України. Вступ. Поняття і періодизація Нового часу (Модерної доби). Ранній Новий час (Ранньомодерна доба): початок культурної та політичної переваги християнського Заходу. Особливості Ранньомодерної доби в історії України.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт.

– Розпочати роботу над укладанням синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в Ранньомодерну добу» (за зразком):

Період, дата (століття, десятиліття або рік)	Події на теренах України	Події поза теренами України	Примітки
Ранньомодерний час (XVI–XVIII ст)			

**Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ
КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН**

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час Великих географічних відкриттів і Конкісти; – дату першої подорожі Христофора Колумба; – напрямки подорожей Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана, центри світової торгівлі. Розуміти: – Великі географічні відкриття як просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ; – причини історичних явищ і процесів (як факти, що зумовили їх появу) та їхні наслідки (як факти, породжені цим явищем, процесом); – вплив Великих географічних відкриттів на світобачення, господарське та суспільне життя населення Європи та Нового світу; – поняття «буржуазія», «зустріч цивілізацій», «капіталізм», «колоніальна імперія», «конкіста», «мануфактура», «найманий працівник», «революція цін». Уміти: – розташувати в хронологічній послідовності відомості про	Причини й передумови Великих географічних відкриттів XV–XVI ст. Подорожі Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана. Цивілізації доколумбової Америки (оглядово). Конкіста – завоювання Нового світу. Створення колоніальних імперій. Зміна поглядів на світ. Торговельний капітал. Мануфактурне виробництво і наймана праця. Становлення капіталістичних відносин. Повсякденне життя населення Західної Європи.

розширення впливу європейської цивілізації на світ; – <i>простежити на основі карти</i>, як змінювався простір впливу європейської цивілізації на світ; – <i>визначати</i> причини і наслідки Великих географічних відкриттів; – <i>характеризувати</i> зміни в житті людей, пов'язані з Великими географічними відкриттями, створенням перших колоніальних імперій, поширенням мануфактур і найманої праці; – <i>встановити</i> причини масових міграцій європейців у XVI–XVII ст.	
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт. – Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Великі географічні відкриття, подорожі Христофора Колумба, Васко да Гами, Фернана Магеллана. – Позначити на контурній карті об'єкти, що відображають просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ (колонізовані європейцями землі, напрямки нових торговельних шляхів і центри світової торгівлі XVI–XVII ст.). – Підготувати і представити групове повідомлення (презентацію) на тему «Цивілізації доколумбової Америки (ацтеки, майя, інки)». – Описати (на основі джерел) становище жінок і дітей у країнах Західної Європи в XVI–XVIII ст.	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час бароко і релігійних воєн у Німеччині та Франції; – <i>дати</i> початку Реформації в Німеччині, укладення Аугсбурського релігійного миру; – <i>територію</i> поширення Реформації, культурні центри Європи Раннього Нового часу. Розуміти:	Гуманізм як інтелектуальний рух доби Відродження. Високе Відродження. Католицька церква напередодні Реформації. Народження протестантизму. Поширення Реформації. Контрреформація в Європі. Єзуїти. Тридентський собор. Релігійні війни в Німеччині та Франції.

– <i>Ранній Новий час</i> (Ранньомодерну добу) як період звільнення суспільного життя від церковного догматизму; – світський, нецерковний <i>характер культури</i> Відродження; – <i>гуманізм</i> епохи Відродження як європейський інтелектуальний рух за вдосконалення людської природи через пізнання культурної спадщини Античності; – <i>бароко</i> як усвідомлення людиною Ранньомодерної доби складності, багатоманітності та мінливості світу; – <i>поняття</i> «бароко», «Високе Відродження», «кальвінізм», «Контрреформація», «лютеранство», «орден єзуїтів», «протестантизм», «релігійні війни», «Реформація», «секуляризація». Уміти: – <i>розташувати в хронологічній послідовності</i> відомості про Реформацію, Відродження (Ренесанс) і Бароко; – <i>показати на карті</i> регіони поширення Реформації; культурні центри Європи Раннього Нового часу; – <i>розповісти</i> про наукові й технічні досягнення Раннього Нового часу; представників культури Відродження й Бароко, їхні твори; видатні пам'ятки культури епохи Ренесансу й Бароко; – <i>визначити</i> причини і наслідки Реформації та Контрреформації; – <i>сформулювати</i> основні ідеї вчень Жана Кальвіна і Мартіна Лютера; – <i>висловлювати</i> судження про діяльність Ігнатія Лойоли; – <i>розпізнати</i> пам'ятки культури епохи Відродження і Бароко.	Аугсбурзький релігійний мир 1555 р. Культура бароко. Народження нової європейської науки.
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт. – Вирізнити гуманістичні ідеї у витягах з літературних творів епохи Відродження (Франческо Петрарки, Мігеля де Сервантеса, Еразма Роттердамського, Ніколо Макіавеллі, інших) і мистецьких шедеврах Високого Відродження (Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело, Пітера Брейгеля, Альбрехта Дюрера та інших),	

вибір обґрунтувати. – Представити світ природи та людей очима католика, православного, протестанта. – Здійснити уявну подорож до пам'яток епохи Відродження в Італії, Франції, Німеччині, інших країнах; встановити цінності та норми життя, що їх утверджували автори цих витворів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва).	
Міжпредметні зв'язки: — 8 клас. Мистецтво. Розділ: Мистецтво в культурі минулого. Тема: Стилi та напрями мистецтва (Учень/учениця усвідомлює необхідність збереження мистецької спадщини рідного краю та світу, оцінює та висловлює власне судження щодо творів мистецтва); — 8 клас. Зарубіжна література. Розділ: Відродження. Тема: Епоха Відродження (Ренесансу) в Європі. Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури і літератури (Учень/учениця розуміє особливості світоглядного перевороту того часу, історичний і культурний контекст, роль античності в розвитку літератури; визначає риси гуманізму в літературних творах доби Відродження).	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVI–XVII ст.	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – <i>хронологічні межі</i> національно-визвольної війни в Нідерландах, революції в Англії, Тридцятилітньої війни; – <i>дати</i> укладення Люблінської й Утрехтської уній, Нантського едикту, Вестфальського миру. Розуміти: – <i>передумови</i> утвердження абсолютизму в європейських державах; – <i>абсолютну монархію</i> як перехідну форму від станово-представницької до сучасної (національної) держави; – <i>передумови</i> формування ранньомодерної системи державної влади в Речі Посполитій (обмеження влади великого князя на користь панів-ради у Великому князівстві Литовському, Руському і	Становлення абсолютної монархії у Франції. Абсолютизм за Луї XIV. Володіння Габсбургів. Національно-визвольна війна в Нідерландах. Утрехтська унія. Королівська реформація в Англії. «Криваве законодавство». Англійська революція. Утвердження парламентаризму. «Білль про права». Річ Посполита: «шляхетська демократія». Тридцятилітня війна. Вестфальська система міжнародних відносин.

Жемайтійському, обмеження влади короля шляхетським представництвом у королівстві Польському);

- *роль* міського патриціату та дворянства в управлінні містами-республіками;
- шляхти в управлінні Річчю Посполитою;
- *історичне значення* національно-визвольної війни в Нідерландах та Англійської революції;
- *Вестфальський мир* як подію, що заклала основи сучасного світового порядку – поділу світу на національні держави й утвердження в міжнародних відносинах принципу державного суверенітету;
- *поняття* «абсолютизм», «абсолютна монархія», «аристократична (шляхетська) республіка», «меркантилізм», «національно-визвольна війна», «олігархічна (бюргерська) республіка», «парламентська монархія», «протекторат», «протекціонізм», «революція».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності* відомості про процеси централізації влади і формування національних держав у Західній Європі в XVI–XVII ст.;
- *простежити на основі карти* утворення в Західній Європі національних держав;
- *схарактеризувати* політичний устрій західноєвропейських країн;
- *обґрунтувати свої судження* про володарів і державних діячів європейських країн XVI–XVIII ст.: Армана-Жана дю Плессі де Рішельє, Вільгельма I Оранського, Єлизавети I, Жана-Батиста Кольбера, Карла V, Луї XIV, Олівера Кромвеля;
- *визначити причини і наслідки*: Люблінської унії, релігійних війн у Франції, національно-визвольної війни в Нідерландах, Англійської революції.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт.

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Реформацію, утворення Речі Посполитої, Тридцятилітню війну, національно-визвольну війну в Нідерландах, Англійську революцію, інше.
- Позначити на контурній карті регіони поширення католицизму, протестантизму і православ'я; території абсолютних монархій і республік, що існували в XVI–XVIII ст.
- Укласти і представити історичний портрет одного з монархів XVI–XVIII ст. (на вибір учительки/учителя або учениці/учня).

Узагальнення**Тематичний контроль****Розділ 4. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVII–XVIII ст.****У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:****Зміст навчально-пізнавальної діяльності****Знати:**

- *дати* облоги Відня та проголошення Московського царства Російською імперією, *хронологічні межі* Північної війни

Розуміти:

- *період* XVI–XVIII ст. як епоху воєн за переділ Європи і світу;
- *причини* економічного занепаду та затяжної політичної кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII–XVIII ст.);
- *поняття* «Земський собор», «опричнина», «Росія», «самодержавство (абсолютизм)», «церковний розкол».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності* відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирин 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, московську/російську експансію у Східній Європі;
- *простежити на основі карти* територіальні зміни, яких зазнали в XVI–XVIII ст. Османська імперія, Річ Посполита, Московське

Експансія Османської імперії. Народи Південно-Східної Європи під владою турків-османів. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика. Московське царство. Правління династії Романових. Внутрішня та зовнішня політика Петра I. Економічний занепад та політична криза в Речі Посполитій (друга половина XVII – XVIII ст.).

царство/Російська імперія; – <i>схарактеризувати</i> внутрішню й зовнішню політику Речі Посполитої в другій половині XVII–XVIII ст.; – <i>обґрунтувати свої судження</i> про політику Івана IV Грозного, Олексія Михайловича, Петра I, Сулеймана Пишного; – <i>визначити причини і наслідки</i>: османських завоювань в Європі, кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII–XVIII ст.), московської/російської воєнної експансії у Східній Європі, Північної війни.	
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт. – Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирин 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, московську/російську воєнну експансію у Східній Європі, проголошення Росії імперією та інше. – Позначити на контурній карті територіальні надбання і втрати Османської імперії, Речі Посполитої, Московського царства/Російської імперії в XVI–XVIII ст. – Обґрунтувати судження про суперечливий характер реформ Петра I.	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 5. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час епохи Просвітництва, початку індустріальної (промислової) революції, війни за незалежність США; – <i>дати</i> ухвалення Декларації незалежності США та Конституції Речі Посполитої. Розуміти: – <i>визначальний вплив</i> індустріальної революції на зміни в структурі економіки (формування	Початок індустріальної (промислової) революції, її вплив на життя різних верств населення. Просвітництво. Енциклопедисти. Масони. Класицизм. Освічений абсолютизм. Володіння австрійських Габсбургів. Королівство Пруссія. Російська імперія. Міжнародні відносини. Війна за іспанську спадщину, війна за австрійську спадщину, Семилітня війна. Поділи Речі

промисловості) і соціальній структурі суспільства (зростання чисельності та ролі найманих працівників), на рівень життя людей праці та інші аспекти повсякденного життя; – <i>Просвітництво</i> як Добу Розуму, коли утверджувалася віра в силу знань і можливість розумного облаштування суспільного життя; – <i>освічений абсолютизм</i> як політику, спрямовану на знищення або реформування найбільш застарілих феодальних порядків; – <i>поняття</i> «енциклопедисти», «індустріальна (промислова) революція», «класицизм», «масонство», «освічений абсолютизм», «Просвітництво». Уміти: – <i>розташувати в хронологічній послідовності</i> відомості про індустріальну революцію, добу Просвітництва, Війну за незалежність США; – <i>простежити зміни на політичній карті</i> світу впродовж XVIII ст.; – <i>визначити</i> зміни в повсякденному житті європейців протягом XVIII ст., що стали наслідком індустріальної революції, поширення ідей Просвітництва; – <i>встановити причини і наслідки</i> реформ: Марії- Терезії та Йосифа II (Австрійська монархія), зокрема для українських теренів, Фрідріха II (Пруссія), Катерини II (Російська імперія); – <i>встановити причини</i> розгортання війни за незалежність і утворення США; – <i>укласти історичний портрет</i> Бенджаміна Франкліна, Джорджа Вашингтона, Тадеуша Костюшка.	Посполитої. Початок боротьби за спадщину Османської імперії. Колонії Великої Британії в Північній Америці. Декларація незалежності. Війна за незалежність. Утворення Сполучених Штатів Америки (США). Конституція США.
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт.	

– Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про початок промислової революції, хронологічні межі доби Просвітництва та війни за незалежність США, ухвалення Декларації незалежності та Конституції США та інше. – Позначити на контурній карті нові держави (зокрема США) й територіальні надбання/втрати Великої Британії, Пруссії, Австрійської монархії, Російської імперії в другій половині XVIII ст. – Проаналізувати повсякденне життя в країнах Західної Європи у XVIII ст., виявити зміни, які стали наслідком промислової революції, поширення ідей Просвітництва. – Проаналізувати Декларацію незалежності Сполучених Штатів і встановити, які ідеї епохи Просвітництва в ній відображено.	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 6. СХІДНИЙ СВІТ у XVI–XVIII ст. (оглядово)	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час існування Держави Великих Моголів, панування у Китаї династії Цин і період сьогунату Токугави. Розуміти:– <i>традиційний характер</i> чотирьох найбільших цивілізацій Сходу, що розвивалися в Ранній Новий час: індійської, ісламської, китайської та японської; – <i>поняття</i> «політика самоізоляції», «самураї», «сьогунат». Уміти: – <i>розмістити в хронологічній послідовності</i> відомості про встановлення влади Великих Моголів, Сефевидів, династії Цин, Токугави; – <i>показати на карті</i> території Індії, Персії, Китаю, Японії; – <i>визначити</i> особливості культур народів Сходу; – <i>розкрити</i> особливості взаємин країн Сходу та Європи.	Індія. Держава Великих Моголів. Перське царство Сефевидів. Культура Індії та Персії. Китай. Маньчжурське завоювання. Династія Цин. Культура Китаю. Японія. Сьогунат Токугави. Політика самоізоляції. Культура Японії.
Узагальнення	

У 2012 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКЛАЛИ: Пометун Олена, завідувача лабораторією Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук

України, членкиня-кореспондентка Національної академії педагогічних наук України, докторка педагогічних наук, професорка (*голова Робочої групи*); **Атамась Олена**, вчителька історії ліцею «Наукова зміна» міста Києва; **Власов Віталій**, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук; **Гаврилюк Жанна**, вчителька історії гімназії «Діалог» міста Києва; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту; **Комаров Юрій**, учитель історії ліцею «Лідер» № 171 міста Києва; **Костюк Ірина**, методистка Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Ладиченко Тетяна**, завідувача кафедрою методики навчання історії, суспільно-політичних дисциплін гендерної рівності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидатка історичних наук, професорка; **Малієнко Юлія**, наукова співробітниця Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук, вчителька гімназії «Троещина»; **Ставнюк Віктор**, завідувач кафедрою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор; **Ткаченко Володимир**, головний науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор історичних наук, професор; **Тимченко Алла**, завідувача міським методкабінетом міста Джанкою Автономної Республіки Крим, вчителька історії школи-комплексу № 2.

У 2017 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ ОНОВИЛИ: **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук (*голова Робочої групи*); **Байкєніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Бурлака Олена**, вчителька історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; **Гирич Ігор**, завідувач відділом Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАНУ, доктор історичних наук; **Громовий Віктор**, директор Міжнародної благодійної організації «Центр тестових технологій та моніторингу якості освіти», шеф-редактор порталу «Освітня політика»; **Гупан Нестор**, головний науковий співробітник Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, кандидат історичних наук, професор; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Кендзьор Петро**, доцент кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук; **Ксьондзик Тетяна**, вчителька історії ЗОШ I–III ступенів № 5 м. Житомира; **Майданик Олена**, вчителька історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Митрофаненко Юрій**, старший викладач Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Осмоловський Сергій**, завідувач, професор кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидат економічних наук; **Пастушенко Роман**, завідувач кабінету розвитку освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Руккас Андрій**,

доцент історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кан-дидат історичних наук; **Скальський Віталій**, науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України, кандидат історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад–загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників; **Черевко Оксана**, доцентка кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидатка історичних наук; **Щупак Ігор**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», кандидат історичних наук.

У 2018 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДООПРАЦЮВАЛИ: **Патриляк Іван**, декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук (*голова Робочої групи*); **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук (*заступник головуючого*); **Байкєніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Бурлака Олена**, учителька історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; **Власов Віталій**, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАН України, кандидат історичних наук; **Гаврилюк Жанна**, вчителька історії гімназії «Діалог» м. Києва, кандидатка педагогічних наук, вчителька-методистка; **Галєгова Олена**, наукова співробітниця ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»; **Гирич Ігор**, завідувач відділом Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, доктор історичних наук; **Головко Володимир**, старший науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років ХХ ст. Інституту історії України НАН України, кандидат історичних наук; **Гриневич Владислав**, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, доктор політичних наук; **Гук Олександр**, вчитель історії Київського спортивного ліцею-інтернату, вчитель-методист; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Ксьондзик Тетяна**, учителька історії ЗОШ І–ІІІ ступенів № 5 м. Житомира; **Кульчицький Станіслав**, головний науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років ХХ ст. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук; **Лапчинська Ніна**, заступниця генерального директора Національного музею «Меморіал жертв Голодомору»; **Майданик Олена**, учителька історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Малієнко Юлія**, старша наукова співробітниця Інституту педагогіки НАН України, кандидатка педагогічних наук, вчителька-методистка; **Мисан Віктор**, заступник директора з навчальної роботи комунального закладу «Школа-інтернат І–ІІІ ступенів «Рівненський обласний ліцей»» Рівненської облради, кандидат педагогічних наук; **Марочко Василь**, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, керівник Центру досліджень геноциду українського народу, доктор історичних наук; **Островський**

Валерій, в. о. доцента кафедри теорії та методики навчання, методист Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Пастушенко Роман**, завідувач кабінету моніторингу Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Руккас Андрій**, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Сергійчук Володимир**, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І–III ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників.

У 2022 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ ЗМІНИЛИ Й ДОПОВНИЛИ (відповідно до наказу Міністерство освіти і науки України від 03.06.2022 р. № 521 «Про утворення робочих груп з оновлення змісту навчальних програм»): **Гриневич Людмила**, провідна наукова співробітниця Інституту історії України Національної академії наук України, директорка Українського науково-дослідного та освітнього центру вивчення Голодомору (HREC in Ukraine), докторка історичних наук (голова Робочої групи); **Арістов Вадим**, старший науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України, кандидат історичних наук; **Байкєніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Управління наукового забезпечення політики національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Гаврилюк Жанна**, учителька гімназії «Діалог» Дарницького району м. Києва, кандидатка педагогічних наук; **Гирич Ігор**, завідувач відділу Інституту української археографії та джерелознавства Національної академії наук України імені М. Грушевського, доктор історичних наук; **Гриневич Владислав**, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса, доктор політичних наук; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка головного управління загальної середньої та дошкільної освіти директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України; **Желіба Олександр**, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, учитель історії Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук; **Малієнко Юлія**, старша наукова співробітниця відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук; **Мелещенко Тетяна**, заступниця декана з наукової роботи історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, професорка кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти, кандидатка історичних наук; **Мокрогуз Олександр**, завідувач кафедри Чернігівського обласного інституту післядипломної освіти імені К. Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент; **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук; **Островський Валерій**, в. о. доцента Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Павлов Василь**, керівник експертної групи військових зв'язків з громадськістю Директорату інформаційної політики в сфері оборони та

стратегічних комунікацій Міністерства оборони України; **Пастушенко Роман**, фахівець Центру матеріальних ресурсів департаменту освіти і науки Львівської обласної військової адміністрації; **Полянський Павло**, заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України, кандидат історичних наук, доцент; **Потильчак Олександр**, завідувач кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор; **Сокирко Олексій**, доцент кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Старченко Наталя**, старша наукова співробітниця Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, докторка історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії Черкаської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2; **Щупак Ігор**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», член Ради директорів УІЕ, постдокторант Університету Торонто, кандидат історичних наук.